

36-72 Aylık Çocukların Gelişim Özellikleri

DİL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

36-48 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN DİL GELİŞİMİ

1. Sesleri ayırt eder.
2. Sesin geldiği yönü söyler.
3. Jest ve mimikleri anlar.
4. Çoğul eklerini kullanır.
5. Geçmiş zaman ifadelerini kullanır.
6. Ad ve fiilleri içeren üç/dört sözcüklü cümleler kullanır.
7. Kişi zamirlerini kullanır.
8. Sıfatları kullanır.
9. Zıt anlamlı sözcükleri kullanır.
10. Adı, soyadı ve yaşı sorulunca söyler.
11. Ne, kim gibi sorular sorar.
12. Ne, kim gibi sorulara yanıt verir.
13. Basit neden-sonuç içeren sorulara yanıt verir.
14. Yaptığı günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara yanıt verir.
15. Olayları oluş sırasına göre anlatır.
16. İsteklerini sözel olarak ifade eder.
17. Anlamadığı bir sözcüğün anlamını sorar.
18. Kendi kendine şarkı ve tekerleme söyler.
19. Yaşadıkları/gördüklerini anlatır.
20. Duyularını sözel olarak ifade eder.
21. Nesnelerin işlevlerini söyler.
22. Art arda verilen iki veya üç yönergeyi sırayla yerine getirir.
23. Yer bildiren yönergeleri anlar.
24. Konuşmasının çoğu anlaşılır.

49-60 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN DİL GELİŞİMİ

1. Verilen sese benzer sesler çıkarır.
2. Sesin kaynağının ne olduğunu söyler.
3. Sesler arasındaki benzerlikleri/farklılıkları söyler.
4. Jest ve mimiklerini kullanır.
5. Bileşik cümleler kurar.
6. Kurallı cümle ile konuşur.
7. Dört-beş sözcüklü cümle kurar.
8. Tekil ve çoğul sözcükleri yerinde kullanır.
9. Bağlaçları kullanır.
10. Olumsuz sözcük yapıları kullanır.
11. Edat kullanır.
12. İşaret ve kişi zamirlerini kullanır.
13. Geçmiş ve gelecek zaman ifadelerini kullanır.
14. Ünlem cümleleri kullanır.
15. Zıt anlamlı sözcükleri kullanımı artar.
16. Sözcüklerin anlamlarına ilişkin tahminlerini söyler.
17. Neden, nasıl, kimin gibi sorulara yanıt verir.
18. Neden, nasıl, kimin gibi sorular sorar.
19. Dinledikleri/izlediklerini başkalarına anlatır.
20. Kısa, basit öykülerle ilgili sorulara yanıt verir.
21. Deneyimleriyle ilgili konuşur.
22. Art arda verilen üç veya dört yönergeyi sırayla yerine getirir.
23. Nesnelerin işlevlerini sorar.
24. Konuşurken/şarkı söylerken sesinin hızını ayarlar.
25. Konuşmaları anlaşılır.
26. Konuşmayı başlatır/sürdürür/sonlandırır.

61-72 AYLIK ÇOCUKLAR İÇİN DİL GELİŞİMİ

1. Sesin özelliğini söyler.
2. Sözcüklerin ilk sesini söyler.
3. Sözcüklerin son sesini söyler.
4. İşittiği/görselini gördüğü, aynı ses ile başlayan sözcükleri eşleştirir.
5. İşittiği/görselini gördüğü, aynı ses ile biten sözcükleri eşleştirir.
6. Söylenen bir sesle başlayan sözcükler üretir.
7. Uyaklı sözcükleri eşleştirir.
8. Söylenen sözcükle uyaklı sözcükler üretir.
9. Aynı anlama gelen sözcükleri kullanır.
10. Cümlelerinde özneye uygun fiil kullanır.
11. Cümlelerin öğelerini doğru sırada kullanır.
12. Cümlelerin sözcüklerini ayırır.
13. Sözcükleri hecelere ayırır.
14. Sıralı ve bileşik cümleler kurar.
15. Altı ve daha fazla sözcükten oluşan uzun cümleler kurar.
16. Sözcüklerin olumsuz eklerini anlamlı ve yerinde kullanır.
17. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman ifadelerini yerinde kullanır.
18. Zamirleri yerinde kullanır.
19. Sözcüklerin zıt ve eş anlamlılarını söyler.
20. Eş sesli sözcüklerin anlamlarını söyler.
21. Zaman zarflarını yerinde kullanır.
22. "Kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl?" gibi sorular sorar.
23. "Kim, ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl?" gibi sorulara yanıt verir.
24. Sorulan sözcüğün anlamını söyler.
25. Dinledikleri/izlediklerini farklı yollarla sergiler.
26. Dinledikleri/izlediklerini yaşamıyla ilişkilendirerek anlatır.
27. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara yanıt verir.
28. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar.
29. Konuşmalarındaki sözcük ve eklerindeki hatalarını söyler.
30. Konuşmalarındaki sözcük ve eklerindeki hatalarını kendisi düzeltir.
31. Görsel materyalleri kullanarak olay, öykü gibi kompozisyonlar oluşturur.
32. Görsel materyallere bakarak okuyormuş gibi yapar.
33. Çevresindeki yazılı materyaller hakkında konuşur.
34. Konuşmalarında mizahı kullanır.
35. Nefesini doğru kullanır.
36. Sesinin tonunu, hızını, şiddetini ayarlar.
37. Gerektiğinde sözcüklere vurgu yapar.
38. Akıcı konuşur. Karşısındakini etkin bir şekilde dinler. Büyük küçük harfleri ayırt eder.
39. Yazının yönünü gösterir.

→ Dil Gelişimi İle İlgili Kazanım, Gösterge ve Açıklamaları

KAZANIM, GÖSTERGE VE AÇIKLAMALAR

☑ Kazanım 1. Sesleri ayırt eder.

Göstergeler

- Sesin kaynağını söyler.
- Sesin geldiği yönü söyler.
- Sesin özelliğini söyler.
- Sesler arasındaki benzerlik/farklılıkları açıklar.
- Verilen sese benzer sesler çıkarır.

Açıklama: Çocukların doğadaki sesleri fark edebilmelerinden başlayarak farklı seslere karşı duyarlılık geliştirmeleri, çevrelerindeki sesleri dinleyerek deneyimlemeleri beklenmektedir. Açık alan etkinlikleri planlanabilir. Duyma ve dinlemeye ilişkin oyunlar oynanması bu kazanımın göstergelerine ulaşabilmek için önemlidir. Çocukların farklı seslerin kaynağını fark edebilmelerine yönelik sorular eşliğinde oyunlar oynanabilir. Sesin geldiği yönü betimlemeleri istenebilir. Çocuklar bazen sesin geldiği yönü işaret ederek sadece gösterme eğiliminde olabilir. Böyle anlarda çocuklar, yönü tarif etmeye ilişkin, "Ses arkamdan geldi", "Ses pencerenin köşesinden geldi" gibi ifadelerle konuşmaya teşvik edilebilir. Sesin özelliği, "ince-kalın, yüksek-alçak, uzun-kısa olması" gibi özelliklerini ifade etmektedir. Sesler arasındaki benzerlik ve farklılıklar açıklanırken bu özellikler göz önünde bulundurulmalıdır.

☑ Kazanım 2. Konuşurken/şarkı söylerken sesini uygun şekilde kullanır.

Göstergeler

- Nefesini doğru kullanır.
- Sesinin tonunu ayarlar.
- Sesinin şiddetini ayarlar.
- Gerektiğinde sözcükleri vurgulu kullanır.
- Konuşma hızını ayarlar.

Açıklama: Konuşmayı ve şarkı söylemeyi içeren etkinlikler/oyunlar ya da pipet, ayna, balon gibi materyaller ile çocukların nefeslerini doğru kullanmaları sağlanabilir. Konuşma/okuma sırasında herhangi bir hece veya sözcüğü diğerlerine göre daha baskılı söyleyerek vurgulu konuşma konusunda çocuklara model olunmalıdır. Konuşmayı tekdüzelikten kurtarmak için sesi inceltip kalınlaştırma gibi tonlama çalışmaları yapılmalıdır. Sesin şiddeti, yüksek/alçak sesle konuşmayı içeren bir kavramdır. Çocuklarla yüksek/alçak sesle konuşma etkinlikleri planlanabilir. Konuşurken yapılan duraklamalar önemlidir. Bağlama göre gereğinden daha yavaş ya da hızlı konuşmak, konuşmadaki akıcılığı olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle konuşma hızına yönelik nefes egzersizleri ve tekerlemeler kullanılabilir.

☑ Kazanım 3. Dili iletişim amacıyla kullanır.

Göstergeler

- Başlatılan konuşmaya katılır.
- Konuşmayı başlatır.
- Konuşmayı sürdürür.

- Konuşmayı sonlandırır.
- Konuşma sırasında göz teması kurar.
- Konuşurken jest ve mimiklerini uygun kullanır.
- Nezaket sözcüklerini kullanır.
- Karşısındakini etkin bir şekilde dinler.
- Planlarını/duygularını/düşüncelerini/hayallerini anlatır.

Açıklama: Çocukların hem bağlama uyararak başkalarının başlattığı konuşmalara katılması hem de kendisinin konuşmayı başlatmasına yönelik fırsatlar oluşturulmalıdır. Böylece konuşmayı sürdürme, sonlandırma, göz teması kurma, jest ve mimiklerini kullanma gibi davranışları gerçekleştirme durumları da gözlemlenebilir. Çocukların karşısındakinin söylediklerine uygun bir şekilde sözel ya da sözel olmayan tepkiler verebilmesi için etkin dinleme becerilerinin gelişmesi gerekmektedir. (Konuşan kişinin sözünü kesmeme, göz teması kurma, dinleme sırasında farklı şeylerle meşgul olmama gibi.). Çocukların farklılıkları anlamalarına yönelik farklı kültürlerdeki iletişim biçimlerine, jest ve mimiklere ilişkin farkındalık kazanmaları amacıyla farklı kültürlerin yaşam biçimlerini içeren nitelikli çocuk kitapları, video, görsel gibi kaynaklardan yararlanılabilir. Çocukların nezaket sözcüklerini (teşekkür ederim, lütfen, çok teşekkür ederim, yardım etmen beni çok mutlu etti, birlikte çalıştığımız, iş birliği yaptığımız için çok mutluyum gibi) hem günlük yaşamda hem de etkinliklerde kullanmalarına rehber olunabilir. Çocukların bir proje çalışması ya da herhangi bir süreç dâhilinde planladıklarını anlatması, olayları oluş sırasına göre sıralamasına ve hatırlama becerisini kullanmasına yardımcı olur. Bu nedenle sıklıkla planlanan süreçlerin çocuklar tarafından anlatılması, dilin iletişim işlevini fark edebilmeleri için önemlidir. Öykü/cümle tamamlama oyunları, durum ya da olay sıralama kartları kullanılabilir.

☑ **Kazanım 4. Konuşurken dil bilgisi yapılarını kullanır.**

Göstergeler

- Konuşmalarında isimlere yer verir.
- Konuşmalarında fiillere yer verir.
- Konuşmalarında sıfatlara yer verir.
- Konuşmalarında bağlaçlara yer verir.
- Konuşmalarında zarflara yer verir.
- Konuşmalarında zamirlere yer verir.
- Konuşmalarında edatlara yer verir.
- Sözcüklerdeki ekleri doğru kullanır.
- Sözcüklerdeki dil bilgisi hatalarını söyler.
- Sözcüklerdeki dil bilgisi hatalarını düzeltir.

Açıklama: Çocukların konuşmalarında isim, fiil (örneğin, güveniyorum), sıfat (örneğin güneşli bir gün), bağlaç (örneğin ve, ama, çünkü, vb.), zarf (örneğin "Okula dedemle yürüyerek geldik." cümlesinde "yürüyerek" zarftır.), zamir (örneğin ben, sen, onlar, vb.), edat (örneğin "Köpeğin gözleri kömür gibi simsiyahtı." cümlesinde "gibi" bir edattır.) gibi farklı türde sözcüklere yer vermeleri için nitelikli çocuk kitaplarından yararlanılmalıdır. Bu sözcüklerin kullanıldığı cümle üretme oyunları oynanabilir. Çocuklarla çekim eklerine ve yapım eklerine ilişkin sözcüklerin yer aldığı etkinlikler planlanmalıdır. Çekim ekleri, sözcüklere eklendiğinde sözcüğün anlamını değiştirmeyen eklerdir. Örneğin iyelik ekleri: ev-in bahçe-si, ilgi eki: lale-nin kokusu, aitlik eki: evde-ki, çoğul eki: kitap-lar vb. Yapım ekleri, sözcüklerin kök ya da gövdelerine eklendiğinde anlamını değiştiren

eklerdir. Örneğin "söz-lük", "deniz-ci", "kitap-lık" vb. Çocuklarla zaman eklerinin (örneğin, gidiyorum, oynayacağım, okuyoruz vb.) ve diğer eklerle ilişkin örneklerin yer aldığı sözcükler ve cümlelerin paylaşılması çok önemlidir.

Ekleri uygun bir şekilde kullanabilmeleri için rehberlik edilmelidir. Çocukların, yetişkin rehberliğinde, sözcüklerin eklerindeki hataları söyleyerek düzeltebilmeleri de beklenir. Örneğin çocukların çok iyi bildiği bir kitap okunurken kasıtlı yanlışlar yapılarak, hataları fark etmeleri istenmelidir. Örneğin "olursaydı, beş kalemlerim var, yarın gelmişim" gibi hatalar içeren cümleleri çocukların düzeltmesi için rehber olunmalıdır. Bunun için çocuğa "yanlış söyledin vb." denilmeden, sözcük/cümle öğretmen tarafından uygun bir biçimde söylenmelidir. Çocuklar dil bilgisi yapılarını duyarak ve farklı bağlamlar içinde kullanarak öğrenir. Çocuklara rehberlik edilirken didaktik olmamaya özen gösterilmelidir. Çocukların hatalı konuşmalarına müdahale edilmemeli, çocukları gözlemleyerek doğru model olunmalıdır.

☑ **Kazanım 5. Söz dizimi kurallarına göre cümle kurar.**

Göstergeler

- Cümlelerin öğelerini doğru şekilde sıralayarak konuşur.
- Cümlelerdeki hatalı sıralamayı düzeltir.
- Düz cümle kurar.
- Soru cümlesi kurar.
- Birleşik cümle kurar.

Açıklama: Türkçede özne-nesne ve eylem olarak sıralanan cümle yapısını çocukların kavrayabilmesine yönelik etkinlik ve oyunların planlanması beklenmektedir. Bu kapsamda çocukların cümlelerdeki hatalı sıralamaları düzeltmeleri ve farklı türde cümleler kurmaları için fırsat yaratılmalıdır. Çocuklara bir bağlam içerisinde aşağıdaki örnek cümlelerde olduğu gibi farklı türde cümleler söylenir. Çocuklardan önce dinlemeleri istenir. Ardından çocuklara cümle kurabilmeleri için bir görsel gösterilerek bu görselle ilgili neler düşündükleri sorulup hem düz hem de birleşik cümle kurmaları için fırsat verilmelidir. Ayrıca çocuklar, soru cümleleri kurmaya da teşvik edilmelidir. Örneğin "Bana/arkadaşlarına bu resimle/öyküyle ilgili bir soru sorar mısınız?" gibi farklı türde cümleler verilebilir.

Düz Cümle: "Bugün okulda çok eğlendik."

Soru Cümlesi: "Bir bisikletin olsa nereye gitmek isterdin?"

Birleşik Cümle: "Çok mutluyum çünkü bugün kütüphaneye gittik."

☑ **Kazanım 6. Sözcük dağarcığını geliştirir.**

Göstergeler

- Dinlediklerinde geçen yeni sözcükleri ayırt eder.
- Dinlediklerinde geçen yeni sözcüklerin anlamını sorar.
- Öğrendiği sözcükleri anlamına uygun kullanır.
- Zıt/eş anlamlı/eş sesli sözcükleri kullanır.
- Sözcüklerin anlamını benzetme/metaforlar yoluyla açıklar.
- Bağlamdan yola çıkarak bilmediği sözcüklerin anlamını tahmin eder.

Açıklama: Çocukların sözcük dağarcıkları nitelikli çocuk kitaplarını paylaşımlı/etkileşimli okuma yöntemleri ile okuyarak geliştirilebilir. Çocukların yeni olan sözcükleri fark edebilmeleri için hedef sözcükler belirlenerek çocuk dostu terimlerle bu sözcüklerin anlamları paylaşılabilir. Çocuk dostu terimlerle açıklamak, çocukların bilmediği sözcükleri gelişimlerine uygun olarak daha önce bildikleri sözcüklerle ve yaşamlarıyla ilişkilendirerek

anlatmayı ifade etmektedir.

Soru-yanıt tekniği ile çocuklar, yeni öğrendikleri sözcüklerin anlamını sormaları için cesaretlendirilmelidir. Ayrıca bilinmeyenlerin öğretilmesinde ve hatırlanmasında yararlanılan bir teknik olan metaforların kullanılması konusunda çocuklara model olunmalıdır. Örneğin öğretmenin, "Oyuncaklarımız dağ gibi yığıldı, haydi toplayalım," demesi bir metafordur. Çocukların benzetmeler yaparak anlatımlarını zenginleştirmeleri için resimli öykü türündeki kitaplarla birlikte bilmeceler, tekerlemeler ve şiir kitaplarından da yararlanılabilir. Çocuklarla birlikte sözlük çalışmaları, farklı içeriklerde kataloglar, kartlar, dergiler ve gazeteler hazırlanıp yazı merkezine yerleştirilebilir.

☑ **Kazanım 7. Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını yorumlar.**

Göstergeler

- Dinlediklerini/izlediklerini başkalarına açıklar.
- Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara yanıt verir.
- Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar.
- Dinlediklerini/izlediklerini yaşamıyla ilişkilendirir.
- Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla sergiler.

Açıklama: Çocuklara anlaşılabilir, kısa fakat ayrıntılı yönergeler sunularak bu yönergeleri gerçekleştirebilmelerine fırsat verilmelidir. Örneğin günlük yaşamda çocukların dinleme becerilerinin gelişimi için, "Şunu getirir misin?" ifadesi yerine, "Pencere önündeki kırmızı çantayı getirir misin?" diyerek daha ayrıntılı bilgi sunmak dilin farklı özelliklerini algılamalarını kolaylaştırır, anlatımlarını zenginleştirir ve çocukların sözel yönergeleri daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca her çocuğun dinlediğini/izlediğini farklı yollarla ifade edebileceği göz önünde bulundurulduğunda resim, müzik, drama, şiir, öykü gibi çeşitli yolları kullanmalarına fırsat verilmelidir. Okuma ve dinleme merkezinde bulunan kitaplardan bazıları seslendirilip kaydedilebilir. Web 2.0 araçları, QR kod ve sesli kitaplar kullanılarak süreç zenginleştirilebilir. Seslendirilmiş kitap kayıtları, kitap kapak resimlerinin olduğu zarflar veya kutularda saklanabilir. Bu şekilde çocukların istedikleri öyküyü seçip grupça/bireysel olarak dinlemelerine fırsat verilmiş olur.

☑ **Kazanım 8. Görsel materyalleri kullanarak özgün ürünler oluşturur.**

Göstergeler

- Görsel materyalleri inceler.
- Görsel materyalleri açıklar.
- Görsel materyalleri birbiriyle/yaşamla ilişkilendirir.
- Görsel materyallerde anlatılanları oluş sırasına göre sıralar.
- Görsel materyallerle ilgili sorulara yanıt verir.
- Görsel materyallerle ilgili sorular sorar.
- Görsel materyallerin içeriğini yorumlar.
- Görsel materyaller aracılığıyla farklı kompozisyonlar oluşturur.

Açıklama: Resimler, haritalar, şemalar, videolar, grafikler, resimli kitaplar, kuklalar, panolar, şekil ve semboller, tablolar, görsel okuma becerisini desteklemek için kullanılacak materyallerdir. Çocukların bu materyaller ile doğa ve olayları anlamlandırmalarına, zihinlerinde yapılandırmalarına(görsel okuma), duygu, düşünce ve bilgilerini bu görseller aracılığıyla aktarmalarına (görsel sunu) fırsat verilmelidir. Resimlerle liste hazırlama, yemek tariflerinin adımlarını semboller/resimlerle oluşturma, resimli menü hazırlama gibi etkinlikler yapılabilir. Çocuklar görsel materyallerde gördüklerini anlattıktan sonra çocukların çıkarım yapmalarına fırsat veren sorularla süreç zenginleştirilebilir.

☑ **Kazanım 9. Ses bilgisi farkındalığı gösterir.**

Göstergeler

- Cümleyi sözcüklerine ayırır.
- Sözcükleri hecelerine ayırır.
- Sözcüklerin ilk sesini söyler.
- Sözcüklerin son sesini söyler.
- Aynı sesle başlayan sözcükleri eşleştirir.
- Aynı sesle biten sözcükleri eşleştirir.
- Uyaklı sözcükleri eşleştirir.
- Söylenen bir sesle başlayan sözcükler üretir.
- Söylenen bir sözcüğün ilk sesiyle başlayan sözcükler üretir.
- Söylenen bir sözcüğün son sesiyle biten sözcükler üretir.
- Söylenen sözcükle uyaklı sözcükler üretir.

Açıklama: Burada amaçlanan şey, bütün harf seslerini belli bir sırada öğretmek değildir. Bütün harf seslerinin belli bir sırada öğretiminin hedeflenmesi okuma-yazma öğretiminin kapsamındadır. Ses bilgisel farkındalık becerilerinde ses birimleri seslendirmek bu beceri alanının sadece bir bölümüdür. Bu kazanımın göstergelerinde yer alan ses bilgisel farkındalık alt becerileri çocukların hazır bulunuşluk düzeylerine göre çalışılabilir. Ses bilgisel farkındalık becerileri sadece sesli ya da sessiz harflerin seslerini çıkarabilme becerisiyle sınırlı değildir. Özellikle kitap okuma etkinliklerinde öykülerde geçen sözcüklerin anlamları çocuklarla çalışıldıktan sonra bu sözcüklerle farklı ses bilgisel farkındalık oyunları planlanabilir.

Cümlelerdeki sözcükleri ve sözcüklerdeki heceleri, hareketler (sözcük sayısı kadar alkışlama, zıplama gibi) ya da materyaller yoluyla (sözcük sayısı kadar nesne getirme gibi) ayırmaya yönelik oyunlar planlanabilir. Çocuklar büyük dil birimlerinden (cümleler, sözcükler, heceler) sonra daha küçük dil birimleri olan ses birimleri fark etmeye başlar. Burada amaçlanan şey, bütün harf seslerini belli bir sırada öğretmek değildir. Bütün harf seslerinin belli bir sırada öğretiminin hedeflenmesi okuma-yazma öğretiminin kapsamındadır. Ses bilgisel farkındalık becerilerinde ses birimleri seslendirmek bu beceri alanının sadece bir bölümüdür. Bu kazanımın göstergelerinde yer alan ses bilgisel farkındalık alt becerileri çocukların hazır bulunuşluk düzeylerine göre çalışılabilir. Ses bilgisel farkındalık becerileri sadece sesli ya da sessiz harflerin seslerini çıkarabilme becerisiyle sınırlı değildir. Özellikle kitap okuma etkinliklerinde öykülerde geçen sözcüklerin anlamları çocuklarla çalışıldıktan sonra bu sözcüklerle farklı ses bilgisel farkındalık oyunları planlanabilir. Sesli ve sessiz harflerin seslerini fark etmeye yönelik oyunlar oynanabilir. Buna yönelik etkinlikler, bir öykü kitabından seçilen ve anlamı çocuklarla paylaşılan sözcüklerle yapılabileceği gibi günlük rutin oyunlara da dönüşebilir. Örneğin "Okuduğumuz kitaptan ben size bir sözcük söyleyeceğim, siz de aynı sesle başlayan başka sözcükler bulacaksınız," yönergesiyle oyun başlar ve oyunda lider bir süre yetişkin, bir süre de çocuklar olur. Çocuklar da okunan kitaptan sözcükler söyleyerek oyunu yönlendirebilir. Ses bilgisel farkındalıkla ilgili göstergeleri çocuklarla birlikte çalışırken çocuk kitaplarından, görsellerden, top, mandal, renkli eliş kâğıdı gibi sözcükleri/heceleri bölmeyi ya da saymayı somutlaştıracak materyallerden yararlanılması ve bu sürece hareket unsurunun eklenmesi oldukça önemlidir.

Ses bilgisel farkındalık becerilerini desteklemek amacıyla çocuklarla şu uygulamalar yapılabilir:

- Çocuklardan adlarının ilk/son sesini söylemelerini istemek,
- Çocuklara, "poşet-palto-kitap" gibi aynı sesle başlayan iki farklı sesle başlayan bir

- sözcük söyleyip aynı sesle başlayan sözcükleri bulmalarını istemek,
- “Balık-tabak-şeker” gibi son sesleri aynı olan iki sözcük ve farklı olan bir sözcük söyleyip son sesleri aynı olan sözcükleri eşleştirmelerini istemek,
- “Patates-anahtar-domates” gibi uyaklı olan iki sözcük ve uyaklı olmayan bir sözcük söyleyip uyaklı olan sözcükleri eşleştirmelerini istemek,
- Ses birimi söyleyip (örneğin /s/) o sesle başlayan sözcüklere örnek vermelerini istemek,
- Bir sözcük söyleyip (örneğin “salata”) aynı sesle başlayan başka bir sözcük bulmalarını istemek),
- Bir sözcük söyleyip (örneğin “kemer”) o sözcükle uyaklı olan başka bir sözcük üretmelerini istemek gibi.

Ses bilgisel farkındalık etkinliklerinde, ses birimleri doğru bir şekilde seslendirmeye dikkat ederek hem sesli hem de sessiz harflere yer verilebilir. Uyaklı sözcüklerle şiir, bilmece, tekerleme, parmak oyunu ve şarkı sözleri oluşturulabilir.

Kazanım 10. Sözel olarak özgün ürünler oluşturur.

Göstergeler

- Olay örgüsünü/şiiri/öyküyü dinlemeden önce başlık üretir.
- Cümlelerin/olay örgüsünün/öykünün sonucunu tahmin eder.
- Cümle/olay örgüsü/öykü/şiir/bilmece/tekerlemeleri tamamlar.
- Cümle/olay örgüsü/bilmece/şiir/tekerleme ya da özgün bir öykü oluşturur.
- Olay örgüsünü/şiiri/öyküyü dinledikten sonra başlık üretir.

Açıklama: Çocukların ifade edici dil becerilerini desteklemek için okul döneminin başından itibaren birlikte kitap okuma etkinliklerine yer verilmesi önemlidir. Olay örgüsü, şiir ya da öyküye başlamadan önce çocuklara ipuçları verilerek başlık bulmalarını istemek tahmin etme becerilerini geliştirmektedir. Farklı bağlamlar duydukça çocukların sözel/yazılı ürünleri tamamlamaları, sonucu tahmin etmeleri ve sözcük dağarcıkları temelinde özgün öyküler oluşturmaları beklenmektedir. Bu etkinlikler planlanırken öykü, bilmece, şiir ya da tekerleme gibi çocuk edebiyatının farklı ürünlerinden yararlanılması çocukların yaratıcılıklarının desteklenmesi açısından önemlidir. Çocukların sözel ürün oluşturmalarını kolaylaştıracak sanat eserlerinin (resim, heykel gibi), görsellerin, sözcük kartlarının da kullanılması süreci zenginleştirir. Çocukların bir olay örgüsü, şiir ya da öyküye başlık bulması için o metinle ilgili fikir sahibi olması gerekmektedir. Çocukların etkinliklerde sözel ürün oluşturmalarına fırsat verilerek ses kaydı alınabilir, kendi oluşturdukları öykü, şiir, tekerleme gibi yazılarını tekrar tekrar dinlemelerine rehberlik edilebilir.

Kazanım 11. Okuma farkındalığı gösterir.

Göstergeler

- Yazılı materyaller hakkında konuşur.
- Yetişkinden kendisine kitap okumasını ister.
- Okumanın günlük yaşamdaki önemini açıklar.
- Farklı çocuk edebiyatı ürünlerini ayırt eder.
- Okuma materyallerinin bölümlerini gösterir.
- Okuma materyallerini kullanarak okuyormuş gibi yapar.
- Her çocuk kitabının yazarının, resimleyeninin, yayınevinin olduğunu söyler.
- Adını yazılı bir şekilde gördüğünde tanır.

Açıklama: Okuma farkındalığının oluşması, okuma kültürünün oluşmasına da katkıda

bulunan bir süreçtir. Çocukların yazılı materyallerin özelliklerine ilişkin konuşmaları (Örneğin, “Çok uzun bir yazı”, “Sen okuyunca öyküde komik sözcükler olduğunu duydum.” gibi), yazılı materyalleri fark ettikleri anlamını taşımaktadır. Yetişkinden, kendilerine kitap ya da yazılı bir materyali okuması yönünde istekte bulunmaları için okuma rutinleri oluşturulabilir. Örneğin her gün nitelikli bir çocuk kitabının okunması gibi. Çocukların öykü, yazısız çocuk kitabı, şiir, tekerleme, bilmece gibi farklı çocuk edebiyatı ürünlerini ayırt edebilmesi için süreçte etkinliklere uygun, farklı türde kitaplar yer almalıdır. Çocuklarla bir çocuk kitabı okumaya başlanırken kitabın ön kapağından okunmaya başlanmalıdır. Kitabın ön ve arka kapağının, sırtının çocuklara gösterilmesi, işlevlerinin konuşulması önemlidir. Gazete gibi farklı okuma materyallerinin bölümlerinin isimleri (önü, arkası, iç sayfaları) çocuklara gösterilerek söylenebilir. Çocuklar okuma materyallerini tanıyınca yetişkin ve akranlarını da gözlemleyerek “okuyormuş” gibi yapmaya başlar. Buna ilişkin çocuk-çocuk ya da çocuk-yetişkin (Aile de sürece dâhil edilebilir.) etkileşimi kurularak yazılı ürünleri okuma etkinlikleri planlanabilir. Çocuklar, okuma-yazma bilmese de yazılı ürünleri okuyormuş gibi yaparak anlatırlar. Çocukların kendi adlarını tanımalarına yönelik etkinliklerin yapılması oldukça önemlidir. Bu etkinlikler, ses bilgisel farkındalık çalışmalarıyla bütünleştirilebilir. Ayrıca sınıf ortamında çocukların kendilerinin ve arkadaşlarının adlarını yazılı bir şekilde görmeleri harf farkındalığını da destekleyen bir süreçtir.

Kazanım 12. Yazı farkındalığı gösterir.

Göstergeler

- Çevresindeki yazıları gösterir.
- Yazı ve resmi birbirinden ayırır.
- Yazının işlevini söyler.
- Yazının nereden başladığını gösterir.
- Yazının yönünü gösterir.
- Yazılı materyallerde noktalama işaretlerini gösterir.
- Noktalama işaretlerinin işlevini açıklar.
- Büyük ve küçük harfleri ayırt eder.
- Yazının günlük yaşamdaki önemini açıklar.

Açıklama: Çocuklar etkinlikler ve oyunlar aracılığıyla çevrelerinde gördükleri yazıları resimlerden ayırt edebilir ve yazının bir amaç iletmek için kullanıldığını fark edebilirler. Sınıflarda posta kutularının olması, afiş, grafik, görsellerin yazı ve resimle bir arada bulunması, yazının bir amaç iletmek için kullanıldığını anlamalarını sağlamaktadır. Ayrıca farklı kültürlerin yazılarını gösteren görseller, Braille Alfabeti gibi alfabeler sınıfta bulundurulabilir. Çocukların yazılı bir materyal eşliğinde, yazının nereden başladığı, soldan sağa, yukarıdan aşağıya doğru yazıldığını ve bu şekilde okunduğunu fark etmeleri beklenmektedir. Nitelikli çocuk kitaplarının yazar, çizer veyayınevi isimlerinin okuma yönü gösterilerek okunması, çocukların kitabın içeriğine ilişkin ön bilgilerini artırmakta ve edebiyat ürünlerine emek verilerek oluşturulduğunu anlamalarına destek olmaktadır ayrıca okuma yönünü fark etmelerini de desteklemektedir. Çocuklarla yine yazılı materyaller yoluyla noktalama işaretlerinden sadece nokta, soru işareti ve ünlem işaretinin çalışılması beklenmektedir. Çocuklar, sınıflarında hem resimli hem de yazılı ürünleri (örneğin adları da yazılı olan kavram/sözcük kartları) bir arada gördüklerinde, bildikleri harflere ilişkin farkındalık kazanır. Özellikle kendi adlarında bulunan harfleri daha önce tanırlar. Bir öykü kitabının kısa metinli bir sayfasında büyük ve küçük harfleri göstermeye çalışmak gibi oyunlar planlanabilir. Alışveriş listeleri oluşturmak, sınıfa getirilen bir menüyü incelemek, kendi kimliklerini tasarlamak, mektup yazmak gibi etkinlikler, yazının günlük hayatımızda

ne kadar önemli bir yeri olduğunu fark etmelerini sağlar.

Kazanım 13. Yazı yazma öncesi becerileri gösterir.

Göstergeler

- Yazı ve çizimin bir arada olduğu ürünler oluşturur.
- Yazı yazmayı taklit eder.
- Yazdığı işaretlerin/karalamaların anlamını açıklar.
- Duygu ve düşüncelerini yetişkine yazdırır.
- Adını yazar.

Açıklama: Okul öncesi dönemde amaç, çocuklara yazı yazmayı öğretmek değildir. Bu nedenle okul öncesi eğitim programında harflerin yazılış yönlerini öğretme amacı bulunmamaktadır. Yazı ve çizimin bir arada olduğu ürünler oluşturmak, bir arkadaşına ya da okunan bir öykünün kahramanına harf benzeri karalamalar/aşınası olduğu harflerle mektup yazmak, günlük yoklama panosuna okula geldiğine dair bir sembol çizmek, örnek etkinlikler olarak sıralanabilir. Çocuklar yazdıklarının kendilerince bir anlam taşıdığını, akranlarına ya da yetişkinlere anlatırken ifade edebilir. Böylece anlatım becerileri de desteklenmiş olur. Çocukların adlarını tanımaları kadar yazmalarına da destek olunabilir. Adını yazarken harflerin yönünü göstererek yazma ve büyük-küçük harf kullanma gerekliliği gibi yönlendirmeler yapılmamalıdır. Çocuğun zorlanmaması ve aşamalı bir şekilde bireysel farklılıklar da göz önünde bulundurularak adını yazmaya cesaretlendirilmesi önemlidir.